

7. Graham C., Smith F. Competition, Regulation and the New Economy // Hart publishing, Oxford and Portland Oregon. – 2004 – 205 p.
8. Melveni A. The Significance of Self-regulation // California State University, Northridge, 2011. – 82 p.
9. Сулашкин С., Фонарева Н. Доктрина государственной конкурентной политики в РФ / С. Сулашкин, Н. Фонарева. – Москва, 2008, – 416 с.
10. Доржиев Б.Ж. Совершенствование института антимонопольного регулирования в реформируемой экономике : дис. ... к. э. н. / Б.Ж. Доржиев. – Улан-Удэ, 2007. – 178 с.
11. Зозулич М. Институциональные особенности антимонопольного регулирования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=10645>.

Аннотация. В работе рассмотрены основы функционирования саморегулирующихся организаций и причины их возникновения на рынке. Опираясь на степень влияния саморегулирующихся организаций на рынок, определены виды сотрудничества органов государственной власти с саморегулирующимися организациями. Рассмотрены преимущества функционирования саморегулирующихся организаций в антимонопольном регулировании над государственными антимонопольными органами, а также определены ограничения функционирования таких организаций на рынке. Базируясь на полномочиях саморегулирующихся органов, определены основные инструменты, которыми саморегулирующиеся организации могут влиять на рынок для улучшения его функционирования. Многофункциональность саморегулирующихся организаций и преимущества их функционирования на рынке обосновывают целесообразность государственной поддержки и развития таких организаций.

Ключевые слова: антимонопольная политика, антимонопольное регулирование, инструменты антимонопольного регулирования, саморегулирование, саморегулирующиеся организации.

Summary. The paper considers the basic of self-regulatory organizations and causes of their functioning in the market. Different types of cooperation between state authorities and self-regulatory organizations are based on the degree in influence of the self-regulating organizations on the market. The paper considers advantages of self-regulatory organizations functioning in the antitrust regulation over state antitrust authorities as well as the limitations of functioning of such organizations in the market. Instruments of self-regulatory organizations that can influence the market to improve its functioning were determined relying on the authority of self-regulatory authorities. The expediency of state support and development of self-regulating organizations in antitrust is based on the versatility and advantages of the self-regulatory organization of the functioning in the market.

Key words: competition policy, antitrust regulation, instruments of antitrust regulation, self-regulation, self-regulatory organizations.

УДК 338.43

Кіндзерський В. В.

аспірант,

*асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

Kindzerskyi V. V.

Postgraduate Student,

*Assistant Lecturer of Business Economics
and Human Resources Management Department
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

GOVERNMENT REGULATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR: IMPLEMENTATION OF FOREIGN EXPERIENCE

Анотація. У роботі розглянуто досвід США та країн Європейського Союзу щодо державного регулювання аграрного сектора. Проаналізовано динаміку державної підтримки сільського господарства США. Розглянуто заходи прямого та непрямого державного субсидування. Наведено складові елементи державного регулювання та підтримки аграрного сектора економіки США. Розглянуто цінову політику щодо державної підтримки доходності аграрних утворень у зарубіжних країнах.

Ключові слова: державна підтримка, субсидії, дотації, цільова ціна, застава ціна, аграрний сектор.

Вступ та постановка проблеми. У розвинених країнах аграрному сектору приділяється особлива увага, незважаючи на те, що він має незначну частку у загальній структурі економіки. При цьому весь спектр аграрної політики насамперед спрямований на забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора національної економіки. Це досягається також збалансованим розвитком усіх галузей аграрного сектора й усіх категорій сільгосптоваровиробників. Причому випереджаючими темпами розвивається сфера переробки, а також зберігання, транспортування й реалізації сільгосппродукції, тобто здебільшого інфраструктурна сфера агробізнесу.

Зарубіжний досвід державного регулювання аграрного сектора може бути охарактеризований як складний механізм, який включає інструменти дії на доходи суб'єктів аграрного сектора, структуру сільськогосподарського виробництва, функціонування аграрного ринку, соціальну структуру села, міжгалузеві та міжгосподарські взаємини з метою створення стабільних економічних, правових і соціальних умов для розвитку аграрного сектора, задоволення потреб населення в якісних продуктах харчування за соціально прийнятними цінами, охорону довкілля.

Економічна політика держави спрямована на створення економічних передумов пропорційного розвитку сільськогосподарського виробництва та регулювання продовольчого ринку. Основну роль у системі економічного регулювання аграрного сектора у розвинених країнах відіграє підтримка певного рівня цін, що забезпечують стабільність доходів виробників. Держава компенсує сільськогосподарським виробникам відхилення від ринкової ціни в розмірах, необхідних для їхньої діяльності на певному рівні прибутковості.

У даний час основним змістом аграрної політики більшості економічно розвинених країн є державна підтримка аграрного сектора за допомогою різного роду субсидій, дотацій і пільг. У деяких країнах державні фінансові вкладення в сільське господарство в 1,5–2 рази перевищують ринкову вартість його продукції [10]. Тож необхідність розгляду форм і методів підтримки не викликає сумнівів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню державного регулювання аграрного сектора економіки присвячено праці провідних вчених економістів-аграрників, серед яких В.К. Береговий, О.М. Варченко, П.І. Гайдуцький, В.М. Геєць, С.М. Кваша, І.Г. Кириленко, Ю.М. Лопатинський, Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Могильний, П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк, О.М. Шпичак та багато інших.

Метою даної роботи є дослідження зарубіжного досвіду державного регулювання та визначення можливості його імплементації до умов вітчизняного аграрного сектора.

Результати дослідження. У сучасних умовах стабільне функціонування як світового, так і внутрішнього продовольчих ринків неабиякою мірою зумовлюється ефективністю функціонування механізмів формування та розвитку аграрного сектора економік. У контексті вступу України у СОТ та підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом постає можливість і необхідність імплементації зарубіжного досвіду державного регулювання до умов вітчизняного аграрного господарювання. Дану проблему пропонуємо розглянути під кутом зору виконання зобов'язань, зафіксованих для сільського господарства при приєднанні до СОТ, а також відповідних зобов'язань, закріплених у ході підписання асоціації з ЄС.

Методом накладення результатів порівняльного аналізу на найважливіші підсумки практичної реалізації

досягнутих домовленостей, що позначилися до початку 2010-х років, можна спробувати виявити найбільш дієві інструменти державної аграрної політики країн, що розвиваються, на етапі глобалізації світової економіки. Зрозуміло, що універсальних рецептів економічної поведінки не існує. Проте спроба врахування зарубіжного досвіду могла би стати хорошим підґрунтям при розробці пропозицій щодо можливого вдосконалення державної аграрної політики, що актуалізується в контексті прийнятих Україною зобов'язань перед СОТ та ЄС.

Вагомий інтерес, на нашу думку, становить аналіз системи державної підтримки сільського господарства США, що, з одного боку, дозволить виявити способи досягнення високої ефективності та продуктивності аграрного сектора, а з іншого – вивчення американського досвіду дасть можливість переконатись у реальності ефективного співіснування ринкових відносин і державного втручання в сільському господарстві, та дозволить імплементувати його до умов вітчизняного аграрного сектора.

Спершу проаналізуємо динаміку державної підтримки сільського господарства. За основу візьмемо відповідні бюджети Міністерства сільського господарства США (табл. 1).

Аналіз даних табл. 1 дозволяє зробити ряд принципових висновків. По-перше, Міністерство сільського господарства США впродовж усього аналізованого періоду стабільно входить у четвірку найбільших реципієнтів підтримки федерального уряду. Можна також констатувати той факт, що, наприклад, бюджет на оборону за 2000–2012 рр. збільшився в 2,2 рази, а Міністерства сільського господарства – в 1,9 рази. По-друге, значний об'єм отримуваних Міністерством сільського господарства США коштів зумовлює можливість здійснення широкого спектру програм різноманітної підтримки сільського господарства, забезпечуючи належну прибутковість фермерських господарств і стабільність ринку продовольства в цій країні.

З найбільш ефективних заходів державної підтримки аграрного сектора, що практикуються в зарубіжних країнах, можна виокремити заходи прямого та непрямого державного субсидування [6]. Тож до заходів прямого державного субсидування належить підтримка доходів сільгоспвиробників, яка полягає в такому: прямі державні компенсаційні платежі; платежі за умови збитку від стихійних лих; платежі за збиток, пов'язаний з реорганізацією виробництва (виплати за скорочення посівних площ, вимушений забій худоби і т. д.).

За результатами досліджень нами систематизовано й адаптовано зарубіжний досвід державного регулювання аграрного сектора до умов вітчизняного аграрного сектора (рис. 1).

Слід зазначити, що на сьогодні у деяких країнах все ще збереглися в значних розмірах і інші види допомоги. Так, наприклад, прямі платежі фермерам (у рахунок погашення виробничих витрат) у країнах ЄС склали – 22, у Фінляндії – 23, Ісландії – 49, Норвегії – 53%. На противагу цьому в таких країнах, як Австралія, Японія, Нова Зеландія, Туреччина, такого виду підтримки або зовсім немає, або вона не перевищує 5–6% [4]. Відповідно до цього, вважається за доцільне впровадження такого виду державної допомоги вітчизняним виробникам, що, на нашу думку, забезпечило б підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і зовнішніх аграрних ринках. Рівень такої допомоги, вважаємо, повинен визначатись виходячи із розміру рівня негативної рентабельності діяльності сільгосптоваровиробників плюс розмір мінімальної норми прибутку. Так, наприклад, якщо рівень рентабельності по

галузі чи виду продукції сягає -10%, то розмір компенсації повинен його відшкодувати, а розмір понад це забезпечить мінімальний відтворювальний процес.

Також ефективним механізмом для аграрного сектора національної економіки буде політика аграрних цін і фермерських доходів розвинених країн, яка передбачає перш за все організацію відстеження динаміки ряду економічних показників. Зокрема, йдеться про: витрати виробництва за групами спеціалізованих господарств (країни ЄС); за видами виробництва (США);

паритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію; прибутковість ферм і галузей виробництва. У результаті формується інформаційно-статистична система даних, необхідна, по-перше, для регулярної дії щодо ринкових цін і, по-друге, для впливу на обсяги виробництва, рівні доходів, накопичень, інвестицій [9]. Звісно, формування такої системи – завдання непросте, але необхідне.

У досліджуваному контексті найбільший інтерес представляє досвід США щодо державного регулювання

Рис. 1. Систематизація заходів державної підтримки аграрного сектора відповідно до досвіду зарубіжних країн через механізм субсидування

Джерело: сформовано автором на основі [1; 9]

Таблиця 1

Місце сільського господарства в структурі витрат федерального бюджету США

Рік	Охорона здоров'я й соціальні служби		Федеральне казначейство		Міністерство оборони		Міністерство сільського господарства	
	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%	млрд. дол.	%
2000	382,3	21,4	390,5	21,8	281,0	15,7	75,1	4,2
2009	796,3	22,6	701,8	19,9	636,8	18,1	114,4	3,3
2010	854,1	24,7	444,3	12,9	666,7	19,3	129,5	3,7
2011	891,2	24,7	538,7	15,0	978,1	18,8	139,4	3,9
2012	848,1	24,0	464,7	13,1	650,9	18,4	139,7	4,0

Джерело: сформовано та розраховано автором на основі Historical Tables. Budget of the U.S. Government. Fiscal Year 2014. Office of Management and Budget. – P.77–83, 84–89

й підтримки аграрного сектора, механізм його відображено на рис. 2

Отже, проаналізувавши наведену структуру рис. 2, можна стверджувати, що означені складові механізми є досить актуальним на сучасному етапі розвитку і функціонування вітчизняного аграрного сектору. Однак слід зауважити, що у разі застосування даних механізмів не слід забувати про те, що виділення дотацій і субсидій у США проводиться за принципом високої прибутковості. Як правило, найбільш прибутковими є великі фермери із значними розмірами землекористування. Найбільша частка дотацій припадає на корпоративний сектор сільського господарства США. Найбільші виплати отримували великі ферми, об'єм реалізації продукції кожної з яких у середньому перевищив 200 тис. дол. США. У даний час на 7% великих сільгоспідприємств США припадає 45% урядових субсидій, а 76% дрібних фермерських господарств отримують лише 14% дотацій [4]. Як бачмо, розподіл нерівномірний, що властиво й для України.

На нашу думку, функціонування зазначених механізмів у нашій країні потрібно реалізовувати на кардинально протилежних щодо США засадах, а саме допомога повинна бути спрямована на підтримку малих та середніх сільгосптоваровиробників із розміром земельних ресурсів не більше 5 тис га. Зазначений розмір земельного ресурсу обраний із урахуванням запропонованих пропозицій науковців ННЦ «Інститут аграрної економіки» як такий, що з найбільшою ефективністю забезпечує дохідність аграрного господарювання.

Також ефективним, на нашу думку, буде конвергенція досвіду застосування цінового механізму державної підтримки в сільському господарстві США, що передбачає існування двох видів цін, зокрема: цільову (гарантовану), яка розповсюджується на найбільш важливі види сільськогосподарської продукції, рівень яких розрахований так, щоб вони гарантували рівень доходу для самофінансування розширеного відтворення на фермах із середнім і зниженим рівнями витрат. Реалізація фермерської продукції відбувається за ринковими цінами, які можуть бути вище, нижче або рівні цільовим. Але наприкінці року фермер отримує різницю між цільовою ціною та ціною

реалізації, якщо остання нижче. Отже, саме цільова ціна є економічною реальністю для фермера, тобто остаточною ціною реалізації, яку почали називати гарантованою [12]. Ціна виступає основним регулятором ринкової економіки.

Другий вид цін – заставні (заставна ставка). За заставною фіксованою ціною фермер здає в товарно-кредитну корпорацію (ТКК) під заставу всю продукцію, якщо ринкові ціни склалися нижчими за заставну ціну. Відповідно до положень Сільськогосподарського закону 1985 р., фермерам США надано право продавати вироблену ними продукцію на вільному ринку, реалізовувати за контрактами, закладати на зберігання безпосередньо в господарстві в очікуванні вищого рівня цін на ринку, здавати під заставу в ТКК. В останньому випадку закладена продукція протягом дев'яти місяців може бути викуплена фермером. Якщо цього не відбудеться, то вона переходить у власність ТКК, а фермер отримує за неї грошову компенсацію за заставною ціною з вирахуванням витрат за зберігання. Заставна ціна є нижньою межею гарантованих цін на сільськогосподарську продукцію. Якщо протягом дев'яти місяців світові ціни виявляться нижчими за заставну ставку, то фермер може викупити здану продукцію за цінами світового ринку. Тим самим фермер отримує чистий прибуток як різницю між заставною ставкою й ціною світового ринку [3], що є формою реальної підтримки сільгосптоваровиробників.

Такий механізм щодо мінімальних закупівельних цін на сьогодні діє й в Україні, проте, як показує практика, він не завжди гарантує оптимальну ціну.

Також ефективним напрямом імплементації зарубіжного досвіду державного регулювання до умов вітчизняного аграрного сектора буде дослідження ситуації в країнах ЄС щодо даного питання, в яких велике значення надається саме бюджетній підтримці фермерських господарств. Субсидії в країнах ЄС досягають 45–50% вартості виробленої фермерами товарної продукції [2]. На відмінну від США в країнах ЄС функціонує інший ціновий механізм, зокрема, на високому рівні встановлені цільові або орієнтирні ціни, що гарантують середнім і великим за розмірами виробництва фермерським господарствам певний рівень доходу. Функцію мінімальних цін виконують

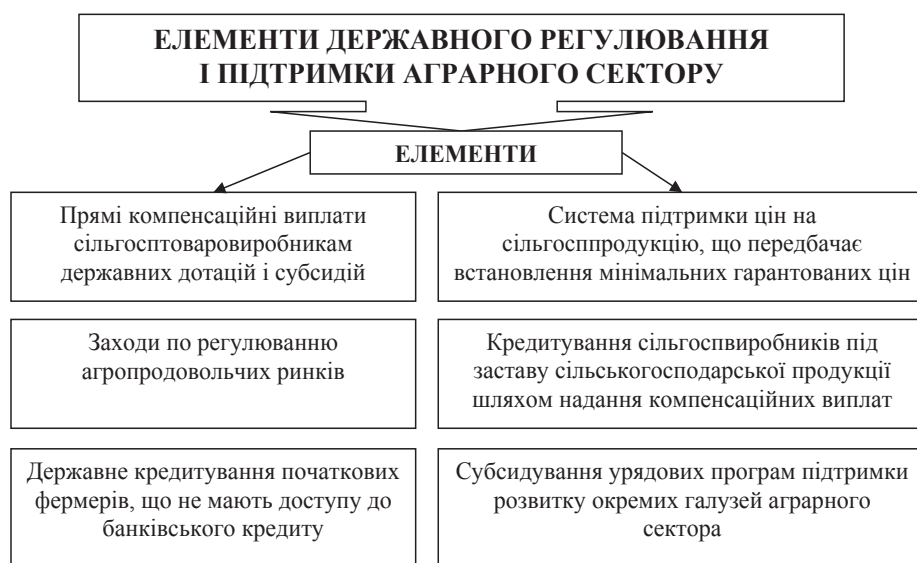

Рис. 2. Складові елементи державного регулювання й підтримки аграрного сектора економіки США

Джерело: сформовано автором за даними дослідження

ціни втручання. За цими заздалегідь фіксованими цінами сільськогосподарську продукцію у фермерів купують державні закупівельні організації, що є дієвим інструментом проти зниження ринкових цін нижче встановленого мінімуму [4] та виконує функцію регулятора доходів.

Також діє механізм гарантованих цін на сільськогосподарську продукцію, здебільшого в країнах Західної Європи. Так, наприклад, у Фінляндії діють три види цін: цільові, дотаційні й додаткові. Щорічно тут Міністерство сільського й лісового господарства визначає цільові ціни й затверджує їх за узгодженням з Центральною організацією сільськогосподарських товаровиробників. Протягом року ціни можна коригувати з урахуванням темпів інфляції. Базисом цільових цін є цінова модель, розроблена за калькуляцією собівартості виробництва найважливіших сільськогосподарських продуктів у господарствах південних районів країни, тобто з кращими умовами виробництва, а з гіршими – передбачені дотації [3]. З різномірно природно-географічною структурою України такий підхід актуальний.

Дотаційні ціни встановлюють за тією ж процедурою, що й гарантовані, але на сільськогосподарську продукцію, що йде на експорт. При цьому якщо фермери виробляють продукцію, що експортується, з витратами, вище за дотаційні ціни, то збитки їм не відшкодовують. Більш того, якщо вони перевищили квоти виробництва продукції на експорт, то надлишки не підлягають оплаті за дотаційними цінами. На сільськогосподарську продукцію, вироблену понад встановлені державні квоти, передбачені додаткові ціни, які варіюють залежно від ситуації, що склалася, на внутрішньому ринку в окремо взятому районі країни (вони, як правило, нижчі за цільові ціни).

Одним з найважливіших показників державного регулювання сільського господарства в розвинених країнах є рівень бюджетної підтримки фермерських цін на вироблену продукцію. Цей показник відображає відношення всіх цінових і позацинових бюджетних дотацій на виробництво й реалізацію (зокрема на експорт) певної сільськогосподарської продукції до її фермерської ціни.

Бюджетними дотаціями держава регулює обсяги виробництва та реалізації продукції, впливаючи, з одного боку, на фермерські доходи через ціни, а з іншого – на їх витрати через пільгові кредити й податки. Бюджетні дотації отримують, як правило, тільки ті фермери, які беруть участь у реалізації державних аграрних програм.

Наш власний історичний досвід засвідчує, що реформування сільського господарства України, виражене у відмові від державного регулювання сільськогосподарського виробництва з метою прискореного переходу до ринку, зруйнувало відпрацьовану систему захисту сільськогосподарських товаровиробників від впливу несприятливих умов виробництва.

Загальною основою ціноутворення в аграрному секторі зарубіжних країн є приведення у відповідність закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію й суспільно необхідних витрат на її виробництво та реалізацію. При цьому прагнуть урахувувати рівень і динаміку світових цін [9]. Найважливішою функцією ціни залишається регулювання доходів сільського господарства для подальшого розвитку галузі. Система ціноутворення передбачає оперативне стеження за динамікою цін на засоби виробництва, витрат і доходів у сільському господарстві, цін на кінцеву продукцію й послуги аграрного сектора та ін.

Як зазначалося, субсидії в країнах ЄС досягають 45–50% вартості виробленої фермерами товарної продукції, в Японії і Фінляндії – 70%, у Росії – лише 3,5% [13]. У США на розвиток сільського господарства з розрахунку

на одиницю продукції вкладається засобів на 30% більше, ніж в інші галузі [9].

У країнах ЄС фермери мають право субсидій на сільськогосподарське страхування. Державна підтримка страхування в широких масштабах здійснюється, наприклад, у Франції, де створений Національний гарантійний фонд для компенсації збитків від значних лих. Засоби фонду формуються на 50% за рахунок бюджету і на 50% – за рахунок страхових внесків фермерів. В Іспанії державні субсидії на сплату страхових внесків складають від 20 до 50%. У деяких країнах ЄС, де сільськогосподарське виробництво стабільне, державна підтримка страхування не застосовується. У Канаді при страхуванні сільськогосподарських культур 50% страхових внесків проводить фермер, 25% – федеральний уряд і 25% – уряди провінцій. При страхуванні доходів фермерів бюджетні субсидії складають 67% [4]. Це підтверджує вагомість заходів страхування.

Крім цінового механізму, загальні для ЄС норми організації та регулювання ринків сільськогосподарської сировини й продовольства включають контроль над наданням бюджетних дотацій (національний аспект), а також загальноєвропейські заходи, спрямовані на забезпечення доходів виробників, підтримку на певному рівні роздрібних цін, що дозволяє уніфікувати умови конкуренції як у сфері виробництва, так і збуту [8]. Тож конкуренція виступає інструментом розвитку економіки.

Сільське господарство України характеризується підвищеною потребою в державному регулюванні та підтримці, що обумовлено низькою конкурентоспроможністю сільгосптоваровиробників, значною собівартістю виробленої продукції, фінансовою нестійкістю, а також зниженням інвестицій у галузь.

Аналіз інвестування аграрного сектора західних країн свідчить про те, що одним із значних джерел інвестування сільського господарства є держава, що надає суттєву фінансову підтримку сільгосптоваровиробникам для розвитку конкурентоспроможного й економічно вигідного аграрного виробництва.

Об'єктивна необхідність такої підтримки визначається потребами компенсації сільськогосподарським товаровиробникам частини витрат на промислові засоби виробництва, що реалізуються за монопольно високими цінами; підвищенням конкурентоспроможності продукції порівняно з тією, що імпортується з країн із сприятливішими природними й економічними умовами ведення аграрного виробництва; необхідністю фінансування проектів щодо гарантування екологічної безпеки, захисту від стихійних лих тощо.

Отже, сільськогосподарське виробництво й продовольчий ринок, не будучи в сучасних умовах ні саморегульованими, ні самодостатніми, не можуть успішно функціонувати без постійного державного регулювання. Здійснення аграрної політики із застосуванням ринкових важелів вимагає великомасштабних державних витрат.

Одним з важливих досягнень ринкових країн є система переробки та збуту сільськогосподарської продукції. У Західній Європі центри переробки переміщені в кооперативи (особливо у Скандинавії та Нідерландах), професійні (у Франції) або державно-кооперативні об'єднання (в Англії та інших країнах з британськими економічними традиціями – Канаді, Індії, Австралії, Новій Зеландії). Навіть у США з їх найбільш розвиненими приватними інститутами третина продовольства проходить через них. У ряді країн (включаючи Японію) участь у кооперативах є обов'язковою для фермерів. Це дозволяє значною мірою поставити під контроль увесь процес ціноутворення.

Зміна ролі аграрного сектора в економіці України, млрд. дол.

Показник	Роки						
	2003	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Частка аграрного сектора в загальному обсязі ВВП (у фактичних цінах)	32,5	21,5	18,1	15,0	16,5	17,2	18,5
Частка аграрного сектора у загальному обсязі валової доданої вартості (у фактичних цінах)	16,3	10,4	8,6	7,5	7,9	8,7	9,3
Частка основних засобів аграрного сектора	10,2	6,0	4,8	3,4	3,0	2,8	2,6
Частка найманих працівників аграрного сектора	18,9	10,1	8,8	7,6	6,9	6,6	6,2

Джерело: сформовано за даними Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Широко поширеною практикою є фіксація державою рівня рентабельності й доходів на всіх ступенях проходження продовольства, щоб уникнути появи надприбутків. На це спрямована й податкова система. Активна політика боротьби з надприбутками стає особливо актуальною у кризові періоди [4], що актуально нині й для України.

Для сільського господарства як галузі, що має стратегічне значення для економіки країни, важливо також оцінити результати перебування у СОТ, виявити вузлові проблеми у системі різнобічного регулювання ринків сільськогосподарської сировини й продовольства, а також намітити можливі шляхи адаптації до встановлених у рамках СОТ правил. Актуально це і в рамках асоціації з ЄС. Пошук відповідей на поставлені питання полегшать уточнення ролі та стану аграрного сектора в українському загальноекономічному просторі, що склалися за 1990–2013 рр. (табл. 2), і деталізація базових умов адаптації зарубіжного досвіду регулювання для сільського господарства країни.

В економіці України аграрний сектор і, зокрема, аграрне виробництво, залишається винятково важливою ланкою, яка визначає соціально-економічний стан суспільства та продовольчу безпеку країни. Як засвідчують дані табл. 2, максимального рівня частка аграрного сектора у валовому внутрішньому продукті сягала у 2003 р. і становила 32,5%, мінімального – у 2010 р. – 15%. В останні роки вона варіює на рівні 17–19% і має тенденцію до зростання. Питома вага основних засобів сільськогосподарського призначення в 2013 р. складала 2,6% від наявних у країні основних засобів. Частка найманих працівників аграрного сектора мала найвищий показник у 2003 р. – 18,9%. У 2013 р. простежується їх зменшення до 6,2%. (Тут йдеться про працівників сільськогосподарських підприємств. Водночас загальна частка зайнятих у сільському господарстві в цілому в 2013 р. становила 17,5%.) Проте коливання параметрів свідчать про необхідність пошуку резервів розвитку економічної діяльності в цій сфері.

Стабілізація аграрного виробництва та активна участь країни у зовнішніх ринках сільськогосподарської і продовольчої продукції мали б передбачати механізм формування та фіксування рівня цін на сільськогосподарську сировину на значно вищому рівні, який би задовольняв потреби товаровиробників.

Без ефективного державного регулювання й фінансової підтримки наше сільськогосподарське виробництво приречене на поступовий занепад незалежно від того, хто займатиметься цим виробництвом – фермери або великотоварні сільгоспідприємства. Особисті селянські господарства населення демонструють гнучкість і виживання в умовах безконтрольної експансії імпортного продоволь-

ства в нашу країну, причому в даному випадку мова може йти про натуральне виробництво. Слід також акцентувати увагу й на тому, що в нашій країні на сьогодні не здійснюється жодної підтримки ОСГ, внесок яких у загальне виробництво аграрної продукції коливається в останні роки в межах 40–50% від сумарного її виробництва.

У даний час, відповідно до сформованої стратегії розвитку аграрного сектора економіки до 2020 р., необхідною умовою є формування та реалізація відповідних напрямів його розвитку. На нашу думку, саме завдяки ним можна буде говорити про успішність реалізації широкого спектру програм різноманітної підтримки сільського господарства, забезпечуючи належну прибутковість фермерських господарств, малих і середніх сільськогосподарських підприємств, стабільність ринку продовольства в країні.

Державне регулювання аграрного сектора економіки шляхом усебічної підтримки сільськогосподарських товаровиробників є пріоритетним напрямом аграрної політики більшості розвинених країн. При цьому використовується багато економічних важелів (платежі з бюджету, компенсації витрат виробництва, підтримка цін, субсидії на вдосконалення виробничої структури, розробка і здійснення різноманітних програм), дія яких створює сприятливу кон'юнктуру для забезпечення стійкого функціонування аграрного сектора та формування ефективної соціально-виробничої інфраструктури в сільській місцевості [9]. Саме різноманітність форм і методів державного регулювання розвитку аграрного сектора забезпечує дієвий результат.

Висновки. Світовий досвід економічного регулювання аграрного сектора й аграрного ринку дозволяє з більшою ефективністю здійснювати коригування вітчизняної аграрної політики, що реалізується нашою країною, у бік зваженої та продуманої участі держави в регулюванні виробничих процесів у галузі за допомогою економічних методів і механізмів з метою забезпечення стійкого й конкурентоздатного розвитку аграрного сектора, продовольчої безпеки країни.

Обґрунтована необхідність реалізації в аграрній політиці елементів державного й економічного регулювання аграрного сектора не означає відступу від ринкових методів господарювання. Важливо знайти оптимальний рівень взаємодії вільних механізмів «невидимої руки ринку» і міри державного регулювання в аграрному секторі. У зв'язку з цим позитивним є досвід застосування створеної в багатьох розвинених країнах достатньо ефективної системи стимулювання сільськогосподарського виробництва, що базується на збалансованому поєднанні заходів державного регулювання та використання конкурентних ринкових відносин і може бути ефективно імплементована до вимог сучасного аграрного сектора, у тому числі й України.

Список використаних джерел:

1. Аграрная политика (Запад, Восточная Европа, Россия) : в 2-х ч. / В.И. Назаренко, А.Г. Попцов, М.Ю. Коган ; под общ. ред. В.И. Назаренко. – М. : ВНИИТЭИАПК, 2000. – Ч. 1. – 195 с. ; Ч. 2. – 134 с.
2. Босенко А.В. Аналіз досвіду державного регулювання агропромислового комплексу у розвинутих країнах / А.В. Босенко // Економічний простір. – 2011. – № 53. – С. 46–58.
3. Васильєва Л.М. Державна політика ціноутворення в аграрному секторі країн з розвинутою ринковою економікою / Л.М. Васильєва // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 16. – С. 137–140.
4. Закиров А.З. Децентрализиция государственной власти и управления в Кыргызской Республике / А.З. Закиров // Державне управління: теорія та практика. – 2006. – № 2. – С. 78–86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/ZAKIROV.pdf>.
5. Криворук Б.М. Світовий досвід державного регулювання АПК: уроки для України / Б.М. Криворук, О.М. Варченко // Економіка та управління АПК. – 2013. – Вип. 10. – С. 140–144.
6. Кулиев Р. Мировой опыт развития сельского хозяйства и продовольственная безопасность государства / Р. Кулиев // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2009. – Вип. 115. – С. 6–10.
7. Левченко Н.М. Принципи державного регулювання розвитку АПК в умовах інтеграції до європейського простору / Н.М. Левченко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Х. : ХарПІ НАДУ Магістр, 2011. – № 1(32). – С. 145–149.
8. Майстро С.В. Досвід державного регулювання агропродовольчих ринків у зарубіжних країнах / С.В. Майстро // Державне будівництво. – 2007. – № 1(1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1\(1\)_49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1(1)_49).
9. Мезенцева Е.С. Государственное регулирование АПК в развитых странах ЕС. / Е.С. Мезенцева // Вестник СевКавГТУ. Серія «Економіка». – 2004. – № 1(12). [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.fem.znau.edu.ua/courses/agr_pol/files/14/ГосударственноерегулированиеАПКвразвитыхстранах.pdf.
10. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери : [монографія] / О.М. Могильний. – Ужгород : ІВА, 2005. – 400 с.
11. Надвиничний С.А. Зарубіжний досвід державної підтримки сільського господарства / С.А. Надвиничний // Агросвіт. – 2011. – № 2. – С. 6–12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2011_2_4.
12. Ульянченко Ю.О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України / Ю.О. Ульянченко // Державне будівництво. – 2007. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/5/05.pdf>.
13. Шолудько О. Оцінка світового досвіду фінансової підтримки аграрної сфери / О. Шолудько, С. Онисько // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія «Економіка АПК». – 2013. – № 20(1). – С. 137–147 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VInau_econ_2013_20\(1\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VInau_econ_2013_20(1)_24).

Аннотация. В работе рассмотрен опыт США и стран Европейского Союза относительно государственной регуляции аграрного сектора. Проанализирована динамика государственной поддержки сельского хозяйства США. Рассмотрены меры прямого и косвенного государственного субсидирования. Приведены составляющие элементы государственного регулирования и поддержки аграрного сектора экономики США. Рассмотрена ценовая политика государственной поддержки доходности аграрных формирований в зарубежных странах.

Ключевые слова: государственная поддержка, субсидии, дотации, целевая цена, залоговая цена, аграрный сектор.

Summary. In this work the experience of the governmental regulation of the agricultural sector of the USA and the EU countries is examined. The development of the governmental support of the USA agriculture is analyzed. The direct and indirect state subsidization is studied. There are also the components of the governmental regulation and support of the agricultural economical sector of the USA. In this article the author examined the pricing policy according to the state backing of the agrarian formations incomes in the foreign countries.

Key words: governmental support, subsidizations, governmental grant, guideline price, adjective price, agricultural sector.